

Sławomir Karp

<https://orcid.org/0000-0002-6822-4831>

Podkowa Leśna

Mikołaj Karp (ok. 1559–1621), podkomorzy wołkowyski. Przyczynek do migracji szlachty na Żmudź w XVI wieku

Zarys treści

W artykule przedstawiono postać Mikołaja Karpia (ok. 1559–1621), posesjonata dóbr Nowosiółki w powiecie wołkowyskim, Dublany Raducicze w powiecie grodzieńskim oraz Kurtowian i Rykijowa na Żmudzi. Ponadto celem jest zaprezentowanie czynników umożliwiających realizację powiatowej kariery urzędniczej oraz przybliżenie powodów migracji na Żmudź.

Abstract

The article presents the figure of Mikołaj Karp (c. 1559–1621), the owner of the Nowosiółki estate in the Vawkavysk (Polish: Wołkowysk) district, Dublany Raducicze estate in the Grodno district, and Kurtowiany and Rykijów estates in Samogitia. In addition, the aim is to show the factors enabling him to pursue the career of a district official and to indicate the reasons for his migrating to Samogitia.

Słowa kluczowe: Karpiowie, Kurtowiany, Rykijów, Nowosiółki, Karpowicze, kalwiniści na Żmudzi w XVI i XVII w., migracja szlachty na Żmudź

Keywords: Karp family, Kurtowiany estate, Rykijów estate, Nowosiółki estate, Karpowicze estate, Calvinists in Samogitia in the 16th and 17th cc., migration of the nobility to Samogitia

Mikołaj Karp to nietuzinkowa postać przełomu XVI i XVII w. Z dużym powodzeniem działał na wielu płaszczyznach życia. Aspiracjami wybiegał poza powiat wołkowyski i grodzieński, czego dowodem są pełnione przez niego czterokrotnie funkcje deputackie do Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Z łatwością przenosił ciężar swej aktywności – głównie gospodarczej, ale także i publicznej (deputat trybunalski z 1611 r.) na Żmudź. Niniejszy artykuł jest pierwszą próbą szerszego omówienia jego losów. Dotąd w historiografii podkomorzy Mikołaj Karp był wzmiankowany symbolicznie, przede wszystkim

w herbarzach¹. Aleksander Meysztowicz, autor szkicu genealogicznego o rodzie Karpiów, wspominał o nim jedynie w kilkudzaniowym akapicie, podając ogólne informacje o żonie, potomstwie, dobrach (nie wszystkich) oraz pełnionym urzędzie. Ponadto błędnie uznał go za młodszego z braci². Dotychczasowy stan wiedzy o tej wartościowej sylwetce zmobilizował mnie do przeprowadzenia badań i zaprezentowania wniosków.

Mikołaj był najstarszym synem spośród siedmiorga dzieci³ Iwana i Katarzyny Fiodorówny z Wahanowskich⁴ Karpiów, starostów nowodworskich⁵. Choć środowisko rodzinne po mieczu naszego bohatera zostało przedstawione we wcześniejszych artykułach⁶, należy sprostować informację o jego babce ojczyściej. Wiadomość ta rzuca bowiem nowe światło na szesnastowieczne koneksje rodziny i związane z tym możliwości kariery naszego bohatera. A zatem jego babką ze strony ojca nie była – jak poprzednio sądziłem – Michajłówna z rodu Korczaków⁷, lecz Hanna (Anna) Michajłówna Chalecka, h. wł., córka Michała Michajłowicza

¹ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 9, Warszawa 1906, s. 280; S. Uruski, A.A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 6, Warszawa 1909, s. 218.

² A. Meysztowicz, *Karpiowie herbu własnego*, Wilno 1906, s. 23–24.

³ Byli to synowie: Dymitr, podwojewodzi wileński (1604–1609) (trockie), Józef, marszałek wołkowyski (Podlasie, powiat grodzieński i wołkowyski) oraz córki: Halszka (Elżbieta) Andrzejowa Korycka (Podlasie), Katarzyna *primo voto* Felicjanowa Morawcowa (Małopolska) *secundo voto* Samuelowa Magnuszewska (Mazowsze), Raina Maryna, żona Mikołaja [Pocieja] Korzeniewskiego (brzeskolitewskie) i domniemana czwarta Maryna, która poślubiła Jerzego Połnowskiego (brzeskolitewskie).

⁴ Jej ojcem był Fiodor Michajłowicz Wahanowski (zm. 1551) h. Syrokomla, wojski kamieniecki (1533–1551).

⁵ S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski i jego rodzina. Z dziejów szlachty pogranicza polsko-litewskiego w XVI w.*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 3(289), 2015, s. 479–503.

⁶ *Idem*, *Dymitr Karp (ok. 1560–1621), podwojewodzi wileński. Nota biograficzna*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 4(282), 2013, s. 757–771; *idem*, *Józef Karp (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski – rys biograficzny*, „Studia Podlaskie” 24, 2016, s. 7–40.

⁷ *Idem*, *Los szesnastowiecznego egzulanta briańskiego na przykładzie Karpia Jesypowicza (ur. ok. 1480 – zm. przed 10 X 1547)*, „Studia Podlaskie” 23, 2015, s. 7–30. Błąd wywołało umieszczenie h. Korczak w trzecim polu tarczy herbowej na pieczęciach Mikołaja, Dymitra i Józefa Iwanowiczów Karpiów, wnuków Karpia Jesypowicza. Zgodnie z zasadami heraldyki miejsce to powinno być przeznaczone dla herbu babki ojczyściej. W przypadku Karpiów jest to h. Chalecki (druga żona Karpia Jesypowicza). Z niezrozumiałych względów wprowadzono tam h. Korczak, którego nie można przypisać żadnemu ze znanych nam powiązań genealogicznych omawianych generacji rodziny. Dodatkowo sprawę komplikuje brak herbu Chaleckich, chyba że zostało ono przedstawione w bardzo nietypowej (zmienionej) wersji w czwartym polu, które zwyczajowo pozostawione jest dla herbu babki macierzystej. Przy czym heraldycy przedwojenni (J. Pużyna) zakwalifikowali go do herbów niezidentyfikowanych. Z pewnością *casus* ten jest kolejnym dowodem „bałaganiarstwa” heraldycznego wśród szlachty WKL i potwierdza konieczność zachowania daleko posuniętej ostrożności przy wyciąganiu wniosków o koligacjach wyłącznie na podstawie herbów złożonych, nawet jeśli brakuje innych źródeł.

Chaleckiego, starosty owruckiego⁸ i kniaziówny Kroszyńskiej⁹. Parantela ta zaświadcza o szybko osiągniętej mocnej i stabilnej pozycji społecznej Karpiów w nowym środowisku. Analogicznie przedstawia się ich status materialny. Był ugruntowany na przyzwoitym poziomie a majątki leżały zarówno w Koronie (Podlasie), jak i w Wielkim Księstwie Litewskim (powiat grodzieński, trocki, lidzki, wołkowyski). Wywodząc się spod Briańska, ponownie stali się dobrym przykładem rodziny pogranicza.

Mikołaj Iwanowicz Karp, starościc nowodworski, był najstarszym wnukiem egzulanta briańskiego Karpia Jesypowicza¹⁰ i należał do czwartej generacji rodziny. Mimo to na Litwie często uważany jest za protoplastę rodziny¹¹. Urodził się on ok. 1559 r. i był ochrzczony w wierze prawosławnej. Najprawdopodobniej przyszedł na świat w Nowosiólkach w powiecie wołkowyskim¹². Początkowo nauki pobierał od domowych bakałarzy, a następnie odnajdujemy go wśród studentów Kolegium Wileńskiego. Kształcił się zatem z elitą młodzieży Wielkiego Księstwa Litewskiego, m.in. byli to: Jerzy ks. Czartoryski¹³, Gabriel Woyna¹⁴, Hieronim Grajewski¹⁵ i Aleksander kn. Połubiński¹⁶. Z pewnością młody Karp należał do grona wyróżniających się alumnów skoro w 1579 r. zakwalifikowano go do grupy witającej Stefana Batorego w Wilnie. Najpewniej też na uroczystości był jednym z młodszych mówców¹⁷. Autorstwo powitalnego poematu wskazuje na wysoki

⁸ AGAD, Archiwum Roskie, dokumenty prawno-majątkowe, sygn. 779, k. 5–6.

⁹ Nieznana nam z imienia córka kniazia Konstantego Fedorowicza Kroszyńskiego, w latach 1481–1506 skarbnika smoleńskiego, właściciela Dubna na Grodzieńszczyźnie i Anny Iwanówny Koszki; zob. J. Wolf, *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa 1895, s. 187–188; *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, Warszawa 2003, s. 47.

¹⁰ Razem z wujem Karpiem Tryzną wychodźca briański przełomu XV i XVI w. Chociaż Tryznów po raz pierwszy odnotowano 7 II 1496 r., to Karpia Jesypowicza odnajdujemy dopiero 25 i 26 II 1509 r. w Mielniku; zob. S. Karp, *Los szesnastowiecznego egzulanta briańskiego...*, s. 8–9.

¹¹ LVIA, f. 391, z. 8, nr 2570, k. 6–7.

¹² Choć była to druga po Ołonie (pow. trocki) główna siedziba rodziny, trzeba pamiętać, że dwór w Nowosiólkach był domem jego matki; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 491.

¹³ Późniejszy starosta łucki.

¹⁴ Kasztelanic mściśławski, sekretarz Stefana Batorego, pisarz wielki litewski (1585) i podkanclerzy litewski (1589).

¹⁵ Poeta piszący po łacinie; zob. A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 7, Warszawa 1904, s. 37.

¹⁶ Kasztelanic nowogrodzki, starosta wilkijski (1586) i podkomorzy lidzki (1603); zob. S. Uruski, A.A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 14, Warszawa 1917, s. 208.

¹⁷ N. Feigelmanas, *Lietuvos inkunabulai*, Vilnius 1975, s. 29. Wiersz M. Karpia *Lithuanorum in religiosissimum regem Stephanum affectionem declara* treścią i poetyką reprezentował poziom sztuki tego okresu. Opublikowany w zbiorze: *Gratulationes sereniss. ac potentiss. principi, Stephano I. Dei gratia, regi Poloniae, magno duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, nec non principi Transsylvaniae, etc. decretae, in fortunatissimu S. R. M. suae Vilnam adve[n]tum*

poziom odebranej edukacji, a przede wszystkim na staranne klasyczne wykształcenie, które zapewniło mu biegłość w łacinie. Nie można również zapominać, że zaszczytną rolę reprezentowania przed majestatem królewskim i towarzyszącymi mu najważniejszymi osobami w państwie mogła odegrać jedynie osoba o nienagannym wychowaniu i manierach. Prawdopodobnie wszystkie te walory spełniał właśnie starościc Karp. Skądinąd wiemy, że tak jak i ojciec¹⁸ był wychowankiem dworu królewskiego¹⁹. Niestety nie znamy bliższych szczegółów z tego okresu jego życia. Natomiast niedługo po studiach wileńskich wziął udział w wojnie przeciwko Moskwie²⁰. Jeśli nie stanął u boku ojca w kampanii pod Połockiem w 1579 r., to z pewnością walczył w końcowej fazie batalii pod Pskowem, tj. od 8 września 1581 do 6 lutego 1582 r. Wiele lat później, tj. 10 czerwca 1595 r. wypłacił 50 kop gr litewskich Mateuszowi Marcinowi Wampierskiemu w podzięce za pomoc i „ważne dla ojca usługi” z tego czasu (Połock, Psków)²¹. Po żołnierskiej tułaczce osieroconego przez matkę²² Mikołaja spotykamy 17 marca 1586 r. w Grodnie. Istotne, że wymienia się go tam w doborowym towarzystwie. Wspólnie z braćmi Mikołajem, podkomorzym grodzieńskim²³ i Lwem, wojskim witebskim²⁴, Michajłowiczami Sapiehami oraz Maciejem Strubiczem, sekretarzem JKM, a także Kasprem Kłodzińskim²⁵, starostą błońskim i wolkinickim, świadcował przy sprzedaży „placu janowskiego” wraz z budynkami „przy ulicy Zadorowskiej

---

scriptae, anno Dom. 1579. a studiosis Coll. Viln. Soc. Jesu. Vilnae, anno a Chr. nato 1579. typis illustr. Dom. D. Nicolai Christ. Radivili, ducis in... etc. Joannes Słęcki excudebat., 20 kart nlb.; zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska XV–XVIII w.*, t. 12, Kraków 1891, s. 407–408.

¹⁸ W 1548 r. paż Barbary Radziwiłłówny a następnie dworzanin Zygmunta Augusta. 24 VII 1567 r. w Grodnie u boku marszałka Iwana Wołłowicza, Iwan Karp, dworzanin królewski wraz z kuzynem Iwanem Hrehorowiczem Tryzną przyjmował poselstwo Iwana Groźnego. Przed 5 VIII 1569 r. sędzia z ramienia monarchy, a przed 24 IX 1582 r. deputat trybunałski z pow. trockiego; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 479–480, 483, 485, 489.

¹⁹ RGADA, f. 389, op. 1, nr 77, k. 215–216.

²⁰ *Ibidem*, k. 215–216.

²¹ *Опись документов Виленского центрального архива древних актовых книг: Вып. 1* (dalej: ОДВЦА), *Акты Россиенского земского суда: За 1595–1598 годы, №№ 14601–14610*, t. 4, Вильна 1905, s. 34.

²² Katarzyna z Wahanowskich zmarła przed 12 IV 1585 r. i była jedyną żoną Iwana Karpia, starosty nowodworskiego; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 484, 491.

²³ Urząd otrzymał w 1582 r. za zasługi wojenne (1579–1581). Od 1589 r. został kuchmistrem wielkim litewskim; zob. H. Lulewicz, *Sapieha Mikołaj (zm. 1611)*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 120–122.

²⁴ Od 1590 r. sędzia ziemski grodzieński, a od 1598 r. deputat z powiatu orszańskiego do Trybunału Głównego WKL.

²⁵ A. Boniecki (*idem*, *Herbarz polski*, t. 10, Warszawa 1907, s. 170) wspomina, że Kasper Kłodziński, wojski sochaczewski (1567) „brał udział ze znacznym pocztem we wszystkich wyprawach wojennych za panowania Stefana Batorego, na których się odznaczył”. Ożeniony z kniaziówną Hanną Massalską, zmarł w 1603 r., pełniąc urząd kasztelana wyszogrodzkiego. Pochowano go w kościele św. Jana w Warszawie.

w Wilnie”. Należy zaznaczyć, że w tej transakcji pomiędzy Dymitrem Chaleckim, miecznikiem litewskim, a niepełnoletnim potomstwem Epa [Joba] Preytfusa²⁶, starosty olkiennickiego i tykocińskiego (1569–1571) wszyscy wymienieni pieczętarze występowali w roli opiekunów tych ostatnich²⁷. Notabene Strubicz był ich ojczymem. Trzeba też zwrócić uwagę, że w przypadku starościca Karpia niewątpliwie doszło tu do konfliktu interesów, był bowiem bardzo blisko spokrewniony z nabywcą-miecznikiem (stryj wujeczny)²⁸. Warto też nadmienić, że powyższe grono nie było przypadkowe. Wszyscy znali się doskonale, a część z nich była ze sobą spokrewniona. Dobrym tego przykładem jest Mikołaj Karp i Sapiehowie. Ci ostatni byli synami Michała Januszewicza Sapiehy z tzw. linii czerejsko-różańskiej i wnukami – po jego matce – Hanny kniaziówny Kroszyńskiej²⁹, rodzonej siostry matki Hanny Chaleckiej, a babki Mikołaja. Przy czym związki Karpiów z Sapiehami czerejsko-różańskimi nie opierały się wyłącznie na powinowactwie. Przede wszystkim Sapiehowie darzyli Karpiów przyjaźnią i dużym zaufaniem, czego dowodem był udział Karpia Jesypowicza (dziada Mikołaja) w ugodzie majątkowej (Łunna, Czerlona, Wojkieliszki) Hleba Januszowicza Sapiehy z jego braćmi Dymitrem, Stefanem oraz właśnie Michałem, ojcem wspomnianego podkomorzego i wojskiego. Do porozumienia wewnątrzrodzinnego doszło 25 maja 1541 r. w Wilnie³⁰. Poza tym ojciec Iwan Karp pożyczył sporą sumę 1400 kop gr litewskich bratu stryjecznemu Michała Januszewicza Sapiehy, Pawłowi Iwanowiczowi Sapieże, kasztelanowi kijowskiemu³¹. Ponadto żoną stryja Mikołaja i Lwa, tj. Dymitra Fiedorowicza Sapiehy, podstarościgo (namiestnika) brzeskiego, była Aleksandra, córka Hrehorego Tryzny, kasztelana smoleńskiego, bliskiego krewnego Karpiów, a jej siostra poślubiła Fiodora Wahanowskiego³², brata Katarzyny, matki Mikołaja Karpia. Jak widać, przedstawiciele rodzin Karpiów, Chaleckich, Kroszyńskich, Sapiehów, Tryznów i Wahanowskich łączyło wielokrotne pokrewieństwo w różnych wariantach. Takie kuzynostwo oraz zadzierzgnięte „wysokie” znajomości czy przyjaźnie dobrze posłużyły w dalszym życiu Mikołaja Karpia, starościca nowodworskiego. Natomiast nie jest znane ewentualne wsparcie, jakie

²⁶ Hiob (Job) Bretfus (Prajētfuess, Preytfus), nadworny architekt Zygmunta I Starego. Zapewne byli to synowie: Gabriel (16 lat) i Stanisław (14 lat). W latach 1580–1581 procesował się z nimi Iwan Karp, starosta nowodworski; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 487–488.

²⁷ *Акты издаваемые Виленскою Археографическою Коммиссиею для разбора древних актов*, t. 20, Вильна 1893, s. 53. Kontrakt zawarto pod zaręką 300 kop groszy litewskich.

²⁸ Dymitr Chalecki był synem Józefa, marszałka hospodarskiego rodzonego brata Hanny (Anny) babki Mikołaja Karpia.

²⁹ Najstarsza córka kniazia Konstantego Fedorowicza Kroszyńskiego.

³⁰ *Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne i majątkowe*, t. 1, Petersburg 1890, s. 305; S. Karp, *Los szesnastowiecznego egzulanta briańskiego...*, s. 20.

³¹ Dług zabezpieczył na majątności Le[j]puńska Jurgielewszczyzna (testament z 6 X 1580 r.); zob. *Sapiehowie...*, t. 1, s. 286.

³² S. Ptaszycki, *Dzieje rodów litewskich*, Warszawa 1888, s. 12.

mógł on otrzymać od blisko skoligaconych, a wpływowych na Wołyniu rodzin Siemaszków, Czapliców Szpanowskich, kniaziów Czetwertyńskich, Łahodowskich i Kamienieckich³³. Osobną kwestią, wymagającą kolejnych badań, są także więzy rodzinne Mikołaja z kniaziami Dolskimi oraz to czy w jakikolwiek sposób pomogły mu w dorosłym życiu³⁴.

Poza koneksjami rodzinnymi trzeba też przypomnieć ukierunkowanie polityczne Karpiów i związane z tym kręgi nowych kontaktów. Ponieważ Mikołaj wyrósł w rodzinie stronników hetmana Jana Zamoyskiego, do jego naturalnych miejscowych sprzymierzeńców należeli zwolennicy znanego „zamojszczyka”, humanisty i pisarza Łukasza Górnickiego, starosty tykocińskiego. W tym gronie była także familia Jerzego Kurzenieckiego, starościca pińskiego, dziedzica Jasionówki w powiecie tykocińskim. Zresztą tu wspólne sympatie polityczne zaowocowały również na polu osobistym, tj. ożenkiem w 1595 r. Józefa Iwanowicza Karpia z Elżbietą Jerzynówną Kurzenieką, a po jej zgonie – z Katarzyną Górnicką, starościanką tykocińską, wdową po Piotrze Grajewskim, podsędku ziemi brańskiej³⁵. Natomiast w 1594 r. dzięki mariażowi drugiego brata Dymitra³⁶ z Katarzyną Wiesiołowską, podskarbianką nadworną litewską, Mikołaj wszedł w relacje rodzinne z prominentnymi osobistościami ówczesnej Litwy³⁷. Oczywiście

³³ Ciotka Mikołaja Helena, córka Karpia Jesypowicza, w pierwszym małżeństwie (3 IX 1550) była za Wasylem Michajłowiczem Siemaszką h. wł., sędzią zamkowym łuckim (!) (zm. 1561), a w drugim (13 X 1565) za Iwanem Piotrowiczem Czaplicem Szpanowskim h. Kierdeja, wojskim łuckim (4 IV 1566–1585) i kasztelanem kijowskim (luty 1585–20 V 1607); zob. AGAD, Archiwum Roskie, dokumenty prawno-majątkowe, sygn. 779, k. 1–3, 15–18; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 3, Warszawa 1900, s. 270–271. Z pierwszego małżeństwa miała córkę Bohdanę, która w 1569 r. poślubiła kniazia Janusza Czetwertyńskiego (zm. 1570), syna Matwieja Wasilewicza (zm. 1563), „sprawcy starostwa łuckiego” (1562). Co ciekawe, drugą żoną kniazia Matwieja Wasilewicza Czetwertyńskiego i tym samym macochą kniazia Janusza była Owdotia Fedorówna Wahanowska. Natomiast Bohdana w drugim małżeństwie była za Zachariaszem Łahodowskim h. Korczak, a w trzecim za Stanisławem Janowiczem Kamienieckim h. Pilawa; zob. J. Wolf, *op. cit.*, s. 37–38. Z kolei inny znawca tematu wymienia jako drugiego jej męża starościca Wołłowicza h. Bogoria, syna Hrehorego, marszałka hospodarskiego (1560), posła do Moskwy (1563), horodniczego grodzieńskiego (1553–1567), starosty ejszyskiego, orańskiego, koniawskiego, dubickiego, łosickiego, mielnickiego (1566–1567) etc., łowczego WKL (1567–1574) i wojewody smoleńskiego (1571–1577); zob. A. Jabłonowski, *Stosunki rodzinne na Wołyniu na przełomie XVI-go i XVII-go wieku*, „Przegląd Historyczny” 12, 1911, nr 3, s. 330–333. A zatem Bohdana Siemaszkówna, siostra cioteczna Mikołaja Karpia, miałaby czterech mężów.

³⁴ O związku krewniaczym zaświadcza pieczęć herbowa kniazia Prokopa Dolskiego, sędziego ziemskiego wołkowyskiego. Wynika z niej, że jego babką ze strony ojca była Karpiówna; zob. AGAD, Archiwum Roskie, dokumenty prawno-majątkowe, sygn. 780, k. 135, 157. Możemy postawić hipotezę, że osobą łączącą obie rodziny była nieodnotowana do tej pory siostra Karpia Jesypowicza.

³⁵ S. Karp, *Józef Karp (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski...*, s. 10, 24.

³⁶ Sekretarz królewski i późniejszy podwojewodzi wileński (1604–1609).

³⁷ Katarzyna była córką Piotra (młodszeo) Wiesiołowskiego, starosty kowieńskiego, rumborskiego i Zofii z ks. Lubomirskich.

nie należy zapominać, że Karpiowie już od trzech pokoleń byli ściśle związani z domem radziwiłłowskim³⁸.

Niewątpliwie Mikołaj był też umiejętnie kierowany przez doświadczonego ojca. Pod jego okiem wspólnie z braćmi (Dymitr, Józef) wziął udział w zjeździe wileńskim odbywającym się między 8 i 20 listopada 1587 r. Rodzinnie optowali tam za arcyksięciem Maksymilianem, a instrukcję poselską pieczętowali ojcowską pieczęcią 17 tm.³⁹ A zatem pośród 7 senatorów i 45 delegatów szlacheckich na obradach byli obecni 4 Karpiowie⁴⁰. Między innymi dzięki temu Mikołaj zdobywał obycie, wiedzę i kwalifikacje do sprawowania stanowisk w życiu publicznym. W dalszym ciągu był on także aktywny na niwie wojskowej, np. w połowie maja 1587 r. przybył pod Suraż na pospolite ruszenie szlachty ziemi bielskiej⁴¹. W rezultacie spełniał na dobrym poziomie wymagania stawiane przed młodym szlachcicem w szesnastowiecznej Rzeczypospolitej. Co ważne, w owym czasie doszło u Karpiów do konwersji na katolicyzm. Niewątpliwie również w ten sposób chciano zadbać o przyszłość młodszego pokolenia, a w tym Mikołaja. Charakterystyczne, że ojciec do końca życia (1591 r.) posługiwał się wyłącznie ruską formą imienia (Iwan).

Niedługo potem Mikołaj Karp przejął prawa do starostwa nowodworskiego, będącego w rękach rodziny od 15 stycznia 1568 r.⁴² Przywilej Zygmunta III Wazy zatwierdzający ojcowską cesję datowano 10 stycznia 1591 r.⁴³ Jak już wiemy, uzyskał on konsens królewski w uznaniu dla jego zasług za wierne i „godne” służby „tak na wojnach przeszłych protiwn Kniaziu Wielikomu Moskowskomu, jako też i na dworze Jego Królewskiej Mości”⁴⁴. W następstwie dopiero tego dnia przeszło 30-letni Mikołaj zyskał solidne podwaliny gospodarcze. W skład starostwa oprócz ziemi ornej wchodziło sporo jezior. Jedno z nich najbliżej położone od centrum włości zlokalizowane było na rzece Kotrynie, drugie zaś w odległości półtorej

³⁸ Udokumentowałem to we wcześniejszych artykułach.

³⁹ *Akta zjazdów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 1: *Okresy bezkrólewí*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006, s. 277–279, 287–290.

⁴⁰ Na osobnej wklejce znajdują się cztery odciski jednopolowej pieczęci herbowej Iwana Karpia, starosty nowodworskiego. Zaświadczają one o obecności czterech Karpiów; zob. AGAD, AR, dz. II, nr 201, k. 1–7, oraz wklejka: rząd 4, poz. 6; rząd 5 poz. 3, 4 i 6.

⁴¹ E. Kalinowski, *Starosta tykociński Łukasz Górnicki (1571–1603) wobec szlachty ziemi bielskiej. Konflikt w łonie elity w staropolskiej mikrospołeczności*, w: *Spółeczeństwo staropolskie*, t. 5, red. I. Dacka-Górzynska, A. Karpiński, Warszawa 2018, s. 143.

⁴² Iwan Karp w zamian za pożyczkę w wysokości 1500 kop groszy uzyskał dobra Nowy Dwór pod Ostryną (pow. lidzki). W nadaniu Zygmunta Augusta datowanym w Kojdanowie zaznaczono, że pieniądze zasilły skarb państwa w przygotowaniach do wojny z Moskwą. Środki te odebrał Mikołaj Naruszewicz, podskarbi ziemski 31 XII 1567 r. lub krótko przed tą datą; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 485.

⁴³ Niegdyś starostwo niegrodowe; zob. SGKP, t. 7, Warszawa 1886, s. 294.

⁴⁴ RGADA, f. 389, op. 1, nr 77, k. 215–216.

mili od dworu. Kolejne dwa zwane Połchow i Jaśkowo też były oddalone o milę. Dalej położonych było aż sześć jezior, które wraz z uroczyskiem Bels zapewne przynosiły niemałe profity⁴⁵. Zgodnie z monarszym konsensem Karpiowie mieli dużą swobodę we władaniu tą włością, łącznie z możliwością oddania jej w zastaw osobom trzecim. W starostwie funkcjonował młyn, a z samych dochodów od mieszczan, szynków piwnych, miodowych, „gorełczanych” i „żarnów miestnych” rocznie do kasy starosty wpływało 40 kop gr. Widzimy zatem, że jeszcze w tym czasie Mikołaj prowadził interesy z dala od Żmudzi, a jego głównym terenem działalności było Podlasie, powiat grodzieński, lidzki i wołkowyski. Tym bardziej że krótko po cesji zmarł nestor rodziny Iwan Karp i trzeba było na nowo ustalić między rodzeństwem zakres praw i obowiązków. Mikołaj wraz z Dymitrem⁴⁶ ze względów starszeństwa i w ramach braterskiej pomocy doglądał wtedy gospodarki w rodzinnej Brzozowej (od drugiej połowy XVII w. Karpowicze)⁴⁷ na Podlasiu, choć miała ona przypaść najmłodszemu Józefowi⁴⁸. Na jego to prośbę 30 października 1591 r. woźny Jan Karwowski w asyście Sebastiana i Leonarda Moniuszków wizytował „uchody bartnickie”. Położone były one „między rzekami z jednej strony rzeki Bobrzej, a z drugiej strony rzeki Brzozowej, na uroczysku Hrymianczym”. Ponieważ gremium przeprowadzające oględziny potwierdziło zaistniałe szkody, określając straty na „dębiny bartnej, porzezanej, kóp sześć, a dębów trzy z pszczołami”⁴⁹, bracia Karpiowie wnieśli do grodu brańskiego formalną skargę na Hansa Fagra, mieszczanina królewieckiego, którego „budnicy” bezprawnie wtargnęli na ziemie Karpiów i dokonali owych szkód. Ogółem między uroczyskami „Horodnom, Wiśniewem a Wołczom w Iskaczu [sic!], aż do rzeki Bobry”, bracia stracili równowartość 17 kóp dębiny⁵⁰. Nie wiemy, czy kiedykolwiek zrekomensowano im tę znaczną stratę.

Niedługo później (24 listopada 1591 r.) w Jabłecznej w powiecie brzeskim doszło do ostatecznego podziału ojcowizny między Karpiami. Na jego mocy Mikołaj zatrzymał warte 1500 kop gr litewskich starostwo nowodworskie oraz dodatkowo wziął w ramach spłaty za pozostałe ziemie gotówkę w wysokości 734 kop gr. W zamian zrzekł się rozległej majątności Sławatycze. Włość tą leżącą

⁴⁵ *Ibidem*, nr 77 (48), k. 188v–191; М. Любавский, *Литовско-русский сейм*, Москва 1900, s. 788.

⁴⁶ Dziedzic Ołony w powiecie trockim, nabytej 7 VIII 1540 r. w Wilnie przez dziada Karpia Jesypowicza, od 8 VIII 1609 r. starosta ejszyski, w latach 1604–1609 podwojewodzi wileński. W 1594 r. ożenił się z Katarzyną Wiesiołowską h. Ogończyk, córką Piotra i Zofii z ks. Lubomirskich Wiesiołowskich, podskarbich nadwornych WKL, starostów kowieńskich i rumborskich; zob. S. Karp, *Dymitr Karp (ok. 1560–1621), podwojewodzi wileński...*, s. 758–760, 765.

⁴⁷ W latach 1580–1581 majątność obejmowała 13,25 włóki.

⁴⁸ Późniejszy marszałek wołkowyski, protoplasta młodszej linii tzw. podlasko-białoruskiej.

⁴⁹ NGAB, f. 1708, op. 1, nr 10, k. 135–135v.

⁵⁰ *Ibidem*, k. 659. Przed aktami grodzkimi brańskimi potwierdził Jan Karwowski, woźny koronny, ze szlachcicami Piotrem Białosuknią i Janem Rudkowskim. Szafarzami „mieszczki Hanslagrowej”, którzy spustoszyli „uchody Ichmość Panów Karpiów”, byli Jurko Niemcza i niejaki Wojciech.

w powiecie brzeskim oszacowano wówczas na 5200 kop gr⁵¹. Mikołaj przyznał zapis 17 stycznia następnego roku w sądzie ziemskim grodzieńskim⁵². Oprócz tego dużo wcześniej otrzymał rodzicielskie Dublany Raducicze⁵³ w powiecie grodzieńskim i Nowosiółki w powiecie wołkowyskim⁵⁴. Charakterystyczne, że do tej pory poczynając od kniaziów Kroszyńskich i Chaleckich obie majątności były dziedziczone wyłącznie po kądzieli. Jednocześnie Mikołaj zrezygnował z praw do Brzozowej na Podlasiu na rzecz najmłodszego Józefa. Niestety, dziś nie jesteśmy w stanie wycenić całej przejętej przez Mikołaja schedy. Biorąc pod uwagę tylko samą Jabłeczną i Nowy Dwór, o wartości 6700 kop gr, widzimy, że każdemu z braci przypadło wówczas 2233 kop i 34 gr litewskie. Wszelkie pozostałe tamtejsze ruchomości, zarówno domowe, jak i gospodarskie, podzielili na trzy równe części. Oczywiście nie można zapominać o konieczności wypłaty posagów czterem siostrą, które zapewne uścili. Tak czy inaczej Mikołaj Karp na życiowym starcie otrzymał całkiem dobre uposażenie. Zresztą usamodzielnienie gospodarcze naszego bohatera zaowocowało szybkim ożenkiem. Krótko przed 21 września 1592 r. pojął za żonę Katarzynę Skaszewską h. Grabie. Panna urodzona ok. 1572 r. była doskonałą partią. Po nieżyjącym już wtedy ojcu Stanisławie, staroście kroskim (1551–1558), botockim i jurborskim (1559–1563)⁵⁵, wyjątkowo prężnym i przedsiębiorczym szlachcicu, wybranka wraz z bratem Janem dziedziczyła obszerne dobra Kurtowiany⁵⁶ we włości berżańskiej oraz inne okoliczne

⁵¹ Dobra sławatyckie wraz z $\frac{3}{4}$ częściami miasta i portem rzeczny obejmowały także Lipowy Ostrów, Jabłeczną, Liszną, Domaczewo, Kobiałkę i Leplewkę, i rozciągały się po obu stronach Bugu. Zostały przejęte 12 IV 1585 r. w Brześciu od kniazia Aleksandra Prońskiego, stolnika WKL i starosty łuckiego. Kwota zastawna wypłacona przez ich ojca wynosiła 4400 kop groszy. Iwan Karp zyskał władzę sądowniczą na tym terenie, a powinności wojskowe, tj. służbę gospodarską ziemską z powyższych dóbr, miał wypełniać własnym sumptem książę Proński; zob. S. Karp, *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski...*, s. 490–491.

⁵² NGAB, f. 1755, op. 1, nr 11, k. 781–782v. Pieczętarzami ugody byli: Fiedor Pocię [Korzeniewski], sędzia ziemski brzeski, szwagier Mikołaj [Pocię] Korzeniewski i Jan Guboriewicz. Natomiast w Grodnie dokument przyjął znajomy sędzia Lew Michajłowicz Sapieha wraz z podsędkim Hieronimem Grigoriewiczem Wołowiczem i pisarzem Andrzejem Kotowiczem.

⁵³ Zwane Raduciszki.

⁵⁴ S. Uruski, A.A. Kosiński, A. Włodarski, *op. cit.*, t. 6, s. 218.

⁵⁵ Stanisław Skaszewski (kalwinista) szlachcic mazowiecki, który osiadł na Żmudzi. Tam zgromadził spory kompleks posiadłości, osiągając w 1567 r. areal o powierzchni 192 włók. Dokonał tego w ciągu 30 lat nieustannej działalności gospodarczej. Na popisie wojska w 1567 r. wystawił aż 12 koni. Należał zatem do ówczesnie największych posiadaczy ziemskich na Żmudzi. Testament spisał w 1578 r., a pochowany został w fundowanym przez siebie kościele w Kurtowianach; zob. J. Skurdauskienė, *Kształtowanie się posiadłości ewangelickich przybyszów (fundatorów kościoła) na Żmudzi w drugiej połowie XVI i na początku XVII wieku*, w: *Studia nad reformacją*, red. E. Bagińska, P. Guzowski, M. Liedke, Białystok, 2010, s. 84–86. W 1584 r. do ksiąg ziemskich żmudzkich podano jego testament z 16 IV 1576 r.; zob. VUB, f. 7, 7/14581, k. 21–25.

⁵⁶ W 1545 r. Stanisław Skaszewski z małżonką miał nabyć te dobra od Stanisława Kieżgajły; zob. J. Skurdauskienė, *op. cit.*, s. 85. Jednak z innych dokumentów wynika, że Kieżgajło wyraził na

ziemie pod Szawłami, a w tym równie spory Rykijów⁵⁷. Tym samym ślub jeszcze bardziej wzmocnił pozycję materialną starosty Mikołaja Karpia. Od tej pory jego główną siedzibą był dwór w Rykijowie (1592 r.), a następnie w Kurtowianach (1604 r.). Ojcowskie majątności (Nowosiółki, Dublany Raducicze) nie mogły równać się z posażnymi, a starostwo nowodworskie – choć zasobne – nie miało przecież statusu własności dziedzicznej. Znamienne, że państwo młodzi pochodzili z rodzin zakorzenionych na Mazowszu i Podlasiu. Poza tym mariaż ten połączył kalwinę oraz katolika po niedawnej konwersji z prawosławia.

Prawdopodobnie para nie znała się przedtem zbyt długo i brakowało między nimi zaufania. Świadczyć o tym mogą niepełne i dość późne zapisy majątkowe Katarzyny w stosunku do męża. Tuż przed 4 października 1592 r. wydzieliła mu ze swojego posagu wynoszącego 3200 kop gr jedynie sumę 1700 kop gr. Pozostałą część (1500 kop gr) zatrzymała do swojej dyspozycji. Przy czym była to donacja wyłącznie literalna, a gotówkę miał dopiero wypłacić jej brat Jan,

---

to jedynie zgodę, a Skaszewscy kupili Rykijów od Radziwińskich (kalwinistów), bo to oni faktycznie dzierżyli te dobra. Należy dodać, że miejscowość tę w znanych nam źródłach po raz pierwszy odnotowano 30 X 1544 r. Tego dnia w Wilnie dotychczasowy właściciel okolicznych włości Stanisław Mikołajewicz Kieżgajło Skroż, podczaszy WKL, dzierżawca mohylewski i tykociński darował dwór i majątność rykijowską wraz z młynem swojemu służebnikowi Marcinowi Radziwińskiemu h. Lis. Poza tym wcześniej dobra te przyrzekła podarować Radziwińskiemu także matka Kieżgajły. Wiemy, że Stanisław Kieżgajło dziedziczył ziemię rykijowską po zmarłym bracie Wojciechu Stanisławowiczu Rekutowiczu Kieżgajle, staroście żmudzki, i siostrze Hannie. Aby zabezpieczyć Radziwińskiemu bezpieczne władanie tymi dobrami Kieżgajło obwarował możliwość ich wykupu przez swoich spadkobierców dopiero po zapłaceniu 600 kop groszy litewskich. Akt darowizny pieczętowali: Stanisław Piotrowicz Kiszka, wojewoda witebski, Stanisław Andrzejewicz Dowoyno, Paweł Giedroyc, ciwun wileński, starosta uszpolski i pieniański. Z powodu zgonu Jana Kieżgajły, syna donatora, Marcin Radziwiński 10 VII 1554 r. wystarał się u Zygmunta Augusta o potwierdzenie darowizny na „Rykeiewo w Zemli Zomojtskoy w Powete Teshawleńskim”. Pod tą datą przywilej królewski został aktykowany do Metryki Litewskiej. Z tego dokumentu 17 XI 1819 r. korzystali sędziowie graniczni powiatu szawelskiego: Józef Buszyński, Józef Kiełpsz oraz nieznani nam z imion Dowiat i Bohdanowicz, asesor szawelski; zob. VUB, f. 8–1527, k. 1–4v. Po 27 IX 1592 r. w wyniku działalności Karpiów Rykijów był coraz częściej wzmiankowany w aktach; zob. ОДБЦА, *Акты Россиенского земского суда: За 1592–1595 годы*, №№ 14593–14600, t. 3, Вильна 1904, s. 50, 66.

⁵⁷ Od końca XIX w. zwany też Rekiowem. Jeszcze 27 V 1593 r. w Warszawie na sejmie walnym Zygmunt III Waza potwierdził Szczęsnemu Bartoszewiczowi nadanie 4-włókowej pustki w Rykijowie „w końcu włości Smałdunow”. Przy czym ówczesny marszałek Mikołaj Krzysztof Radziwiłł w liście do Jana Grużewskiego, namiestnika szawelskiego i Wawrzyńca Kiernozickiego przeznaczył Bartoszewiczowi tylko 3 włóki, 20 morgów oraz 18,5 pręta. Była to rekompensata za grunty utracone przez jego ojca Bartosza w 1582 r. podczas dokonywanego pomiaru włości szawelskiej. Dokument potwierdzający przywilej do „ksiąg głównych” zapisano 23 VI 1595 r.; zob. VUB, f. 8–1530, k. 1–2. Dawniej powiat berżański i widuklewski, obecnie są to przedmieścia Szawli. Na wiele stuleci Rykijów stał się główną siedzibą Karpiów na Żmudzi. Dopiero kompletne zburzenie pałacu przez Niemców podczas działań wojennych w 1918 r. oraz reforma rolna na Litwie zapoczątkowana w 1922 r. położyła temu – poprzez wywłaszczenie w 1924 r. – kres.

jako główny naturalny sukcesor rodziny Skaszewskich⁵⁸. Spuściznę tę przejął już 16 grudnia 1588 r. Niestety prowadził on zupełnie odmienny od ojcowskiego styl życia, systematycznie i z dużym powodzeniem trwonił pieczętowanie zgromadzony majątek. Na skutek braku gospodarności i swojej postawy lekkoducha faktycznie nie był w stanie uregulować siostrze należnej jej kwoty. W związku z notorycznym brakiem gotówki i zaciąganiem coraz to nowszych pożyczek sumę posażną finalnie zabezpieczył na Kurtowianach. Karpiom udało się uzyskać tylko niewielką część środków i to dopiero 24 października 1595 r. gotowiznę odebrał Mikołaj, a następnie przekazał żonie⁵⁹. Później podkomorzowie nie mogąc się doczekać reszty pieniędzy, skierowali sprawę na wokandę sądową. W tym czasie, tj. w 1596 r. Mikołaj Karp, starosta nowodworski, został wybrany z rodzinnego powiatu wołkowyskiego na deputata do Trybunału Głównego. Między innymi był obecny 27 maja 1596 r. na wileńskiej sesji trybunalskiej⁶⁰. W tym dniu oprócz spraw służbowych sędzia Karp wspólnie z małżonką pozwał Jana Skaszewskiego o „posag wedle testamentu ojca Stanisława”⁶¹. Stąd do końca nie wiemy, czy ubiegał się on o funkcję deputacką, realizując swoje ambicje, czy też impulsem była tu chęć przyśpieszenia pozytywnego załatwienia sporu ze szwagrem. Niemalą ciekawostką jest tutaj fakt, że także i pozwany został wówczas deputatem do Trybunału Litewskiego⁶². Z tego też zapewne względu rozprawa ta nie przyniosła małżonkom spodziewanego rezultatu. Ponieważ niemłody już Skaszewski (1558 r.) w dalszym ciągu marnotrawił rodzinną fortunę, rozsprzedając ją lub zastawiając, Karpiowie zaktywizowali swoje działania i rozpoczęli wykup jego długów. Chcieli w ten sposób uratować chociaż część dawnej schedy⁶³. Śmierć brata utracjusza (krótko po 13 VIII 1604 r.) znacznie przyśpieszyła porządkowanie spraw gospodarczych. W 1604 r. Karpiowie wypłacili 500 kop gr litewskich kuzynowi Janowi Wojciechowiczowi Skaszewskiemu za część Kurtowian⁶⁴. Następnie sumą 1030 kop gr spłacili z Rykijowa Jana Pawłowicza Grużewskiego, zarządcę z Kielm, a prywatnie

⁵⁸ Matką Jana była Jadwiga z Kamińskich, która zmarła niedługo po porodzie w 1558 r.; zob. J. Drungilas, *Adaptacja i integracja pierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (druga połowa XVI – początek XVII wieku)*, „Europa Orientalis. Studia z Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich”, 1, 2009, s. 264–265. Natomiast Katarzyna została zrodzona z drugiej żony Stanisława Skaszewskiego, wdowy J. Czechowiczowej. Było to zatem rodzeństwo przyrodnie.

⁵⁹ ОДВЦА, t. 3, s. 60, 139.

⁶⁰ *Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sprendimai 1583–1655*, wyd. V. Raudeliūnas, A. Baliulis, Vilnius 1988 (*Lietuvos Teisės Paminklai*, t. 3), s. 114–117.

⁶¹ ОДВЦА, t. 3, s. 48–49.

⁶² Wybrany ze Żmudzi.

⁶³ ОДВЦА, t. 3, s. 50, 66, 114, 122, 123; ОДВЦА, t. 4, s. 38, 48–49, 125, 134, 171, 173, 188, 304; ОДВЦА, *Акты Россиенского земского суда: За 1598–1600 годы, №№ 14611–14616*, t. 5, Вильна 1907, s. 108.

⁶⁴ VUB, f. 7, 1605, 52/14626, nr 121, k. 241–242.

teścia zmarłego brata⁶⁵. Z kolei wdowie Jadwidze Janównie Grużewskiej za „dwór Rykijów i Kurtowiany” oraz pobliską wieś Wilejkaity wypłacili 8 tys. zł⁶⁶. Najpewniej byli to najkosztowniejsi spośród gromady wierzycieli. Jak widać, początkowo majątność rykijowska pozostawała w rękach Karpiów na mocy dziedziczenia sum posażnych oraz wykupu szwagrowskich zastawów. Po zgonie brata Katarzyna jako jedyna spadkobierczyni fortuny rodzicielskiej nabrała praw także do Kurtowian. Jednak dopiero 28 listopada 1605 r., tj. po 13 latach wspólnego pożycia, scedowała mężowi Mikołajowi majątność rykijowską⁶⁷. Od tego momentu dobra nie tylko fizycznie, ale i formalnie stały się domem rodziny Karpiów na przeszło 332 lata, tj. aż do 1924 r.⁶⁸ Należy zauważyć, że małżeństwo podkomorstwa na przestrzeni niespełna kilku lat, ratując spuściznę po staroście Skaszewskim, wypłaciło sporą ilość gotówki. Zastanawiające jest, skąd czerpali te środki, bo nic nie wiadomo o sprzedaży innych nieruchomości. Zarówno starostwo nowodworskie, jak i dobra w powiecie grodzieńskim czy wołkowyskim odziedziczyli ich synowie. Wynikałoby z tego, że cieszyli się dużą swobodą finansową.

Kilka lat wcześniej, tj. 15 lipca 1599 r. Mikołaj Karp w uznaniu zasług za służbę wojskową przy Stefanie Batorym otrzymał przywilej na urząd podkomorzego wołkowyskiego⁶⁹. Była to jego pierwsza nominacja, a przy tym dała mu drugie miejsce w hierarchii powiatowej. Równocześnie potwierdziła zasadę trzypokoleniowej zasiedzialości w danym rejonie⁷⁰. Po raz kolejny warto też zwrócić uwagę na otoczenie, w jakim obracał się starosta Karp. W 1607 r. wspólnie z Michałem kniazem Połubińskim, Krzysztofem księciem Radziwiłłem⁷¹, Jerzym Sopoćką⁷² i Krzysztofem Słuszką⁷³ świadkował Zofii z Wołłowiczów Andrzejewej Zawiszynie, podskarbinie ziemskiej litewskiej, przy zapisie „pewnych sum” dla bursy i kapituły wileńskiej⁷⁴. A zatem przez żonę był ściśle związany ze środowiskiem kalwińskim. O znaczeniu podkomorzego Mikołaja Karpia świadczy także łatwość, z jaką zdobywał następne funkcje deputackie do Trybunału Głównego. Po 1596 r. sprawował je

⁶⁵ *Ibidem*, nr 122, k. 243–243v.

⁶⁶ *Ibidem*, nr 123, k. 245–246v. Prawdopodobnie na taką wartość opiewało jej dożywocie zapisane przez starościca Jana Skaszewskiego.

⁶⁷ Dokument podano do akt żmudzkiego grodzkiego sądu 9 I 1606 r.

⁶⁸ S. Karp, *Karpiowie z Rekijowa na Żmudzi w XX wieku. Przyczynek do dziejów ziemiaństwa polskiego na Litwie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1(303), 2019, s. 77–93.

⁶⁹ LVIA, f. 389, op. 1, nr 86, k. 68. *Post fata* Jerzego Jundziłła.

⁷⁰ W wołkowyskim oprócz Nowosiółek (ok. 1530) w rękach Karpiów znajdowała się także Olchowa (1546) i część Repli zwana Replą Wielką Karpiowską (ok. 1558). Dowodem na mocną pozycję Karpiów w tym powiecie jest objęcie urzędu marszałka przez brata Józefa (24 VII 1629 r., Malbork).

⁷¹ Przedstawiciel linii birżańskiej (kalwińskiej), późniejszy hetman polny litewski.

⁷² W dalszej karierze sędzia ziemski grodzieński.

⁷³ Kalwinista, wojewoda wendeński przed 1609 r.

⁷⁴ BPAU i PAN, nr 5828. Zabezpieczono ją na majątku Rohotna, pow. słonimski.

jeszcze trzykrotnie, tj. w 1607 r. z powiatu wołkowyskiego (Nowosiółki, Olchowa), w 1611 r. ze Żmudzi (Kurtowiany, Rykijów – sądził w *iudicium compositum*) i w 1616 r. z powiatu lidzkiego (Nowy Dwór)⁷⁵. W międzyczasie wywiązywał się z obowiązków podkomorzego. I tak np. 1 sierpnia 1616 r. przeprowadził rozgraniczenie majątku Białowice w powiecie wołkowyskim⁷⁶. Oczywiście sam też wykazywał sporą dbałość o gospodarkę w majątkach i utrzymywał przejrzystość ich granic. 6 marca 1608 r. w Kurtowianach doprowadził do uregulowania sporu granicznego z Janem Dowmontem Siesickim, chorążym wilkomierskim. Zawarte porozumienie szczegółowo opisuje miejsca usypania kopców granicznych pomiędzy Rykijowem i wsią Ejnorajcie a sąsiednią Wejsznagolą i włością dyrgwiańską [*sic!*]⁷⁷. Niestety przed 17 czerwca 1610 r. ze względu na samowolę poddanych (Sieńki Soroki, Stecia Szewiaki, Rotki Połujana) z Nowosiółek doszło do sporu. Tego dnia Maciej Oszmianiec, woźny wołkowyski, wraz z Pawłem Oszmiancem i Stanisławem Janowiczem zostali wezwani przez Albrychta Rakowskiego, kasztelana wiskiego i starostę uciańskiego, do Wielkiej Rosi w powiecie wołkowyskim celem zlustrowania zaoranej granicy na uroczysku Czeremowszczyzna. Przeprowadzone oględziny, w których brał udział ze strony Rakowskiego Krzysztof Zabłocki, wykazały straty w łąkach na obszarze 2 mórg⁷⁸. Przy czym obaj skarżący występowali w imieniu poszkodowanego właściciela Hieronima Chodkiewicza, kasztelana wileńskiego i starosty brzeskoliteńskiego.

Następnie podkomorzego Karpia spotykamy 24 czerwca 1617 r. w Wilnie. Tego dnia wpłacił 15 zł na altarię Jasińską w kościele św. Stanisława⁷⁹. Dwa lata później, tj. 13 czerwca 1619 r. w Kurtowianach spisał testament. W ostatniej woli wyznaczył posagi córkom, a żonie zapisał dożywocie na Nowosiółkach i Dublanach. Posiadłość rykijowską scedował na syna Piotra⁸⁰. Miejsce sporządzenia

⁷⁵ *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696). Spisy*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Warszawa 2007, s. 98–99, 132, 143, 157.

⁷⁶ *Акты издаваемые Виленскою Археографическою Коммиссиею для разбора древних актов*, t. 33, Вильна 1908, s. 200. Ustalono granice między gruntami należącymi do miejscowej cerkwi a ziemią cerkwi Piatnickiej w Pieskach.

⁷⁷ VUB, f. 8–1926, k. 1–4v. Świadkowali: Jan Czeszkowski, Stanisław Życki i Samuel Kasperowicz. W sprawę zamieszani byli też dalsi sąsiedzi: Stanisław Chołkowski i Jan Zabieli[o]. Kopię sporządzonego „ograniczenia” 21 I 1811 r. do akt ziemskich szawelskich podał Wincenty Ławkiewicz, komisarz cywilno-wojskowy tegoż powiatu.

⁷⁸ AGAD, Archiwum Roskie, dokumenty prawno majątkowe, sygn. 779, bpag., aktykowano 20 tm. a widymus z grodu wołkowyskiego wydano 28 VII 1777 r. Manifest Rakowskiego podano w grodzie wołkowyskim 21 VI 1610 r. widymus *ibidem*.

⁷⁹ *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju: na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, t. 2, oprac. J. Kurczewski, Wilno 1910, s. 92.

⁸⁰ S. Karp, *Karpiowie z Rekijowa na Żmudzi...*, s. 23. Opiekunem dzieci został brat Józef Karp, późniejszy marszałek wołkowyski. Dokument aktykowano 3 II 1622 r. W niewiadomym nam czasie potwierdzono go w sądzie grodzkim szawelskim.

testamentu potwierdza, że oprócz Rykijowa Karpiowie cały czas dysponowali także obszerną włością kurtowiańską i tam mieli główną siedzibę. Oprócz tego byli właścicielami majątności Wilejki⁸¹, która graniczyła z ojcowizną Adama Walentynowicza Dyrmy zwaną Miżujki⁸². Pomimo leciwego wieku (ok. 62 lat) Mikołaj Karp nadal wykazywał się dużą aktywnością. Dowodzi tego list datowany 16 października 1621 r. z Nowego Dworu. Informował w nim hetmana polnego litewskiego Krzysztofa II Radziwiłła o swym wyjeździe do Wołkowyska na pospolite ruszenie „za uniwersałami królewskimi na ekspedycję wołoską”. Przy okazji prosił księcia, aby zwolnił będącego u niego w chorągwi syna⁸³. Czując schyłek żywota, pisał, żeby „jeno samego bez pocztu puścić [książę raczył i] w leciech podeszłego [ojca] zastąpił”⁸⁴. Nie zważając na dolegliwości zdrowotne, 3 listopada 1621 r. podkomorzy Mikołaj Karp stanął z chorągwią wołkowyską w Piwogołach pod Puniami. Następnie 8 tm. dotarli do Rumszyszek. Dalej nie wiedząc, dokąd dokładnie mają się udać, Mikołaj Karp wraz marszałkiem Janem Jundziłłem i chorążym Stanisławem Puksztą Klausgielowiczem w imieniu „pospolitaków” wołkowyskich wystosował list do hetmana Radziwiłła. Prosił w nim o wyznaczenie punktu zbornego do wyprawy przeciwko Szwedom. Treść listu doskonale oddaje minorowe nastroje autorów i zebranej szlachty. Również uwidoczniony tu obraz organizacyjny ówczesnej Rzeczypospolitej nie przedstawia się zbyt optymistycznie. Dowódcy pisali: „Bacząc [na] zapał w ojczyźnie z nastąpienia Książęcia Sudermańskiego nieprzyjacielskim sposobem do Państwa Je[go] Kró[lewskiej] M[ości] byliśmy gotowi dawniej, by pospieszyć się do Waszej Książęcej M[ości] jako do Hetmana i pod regimentem Waszej Książęcej M[ości] dawać za Bożą pomocą odpór nieprzyjacielowi, lecz uczyniono nam do pośpiechu przeszkodę uniwersałami przysłanymi w powiaty obracając nas do Wołoch, gdzieśmy się byli ruszyli... [następnie zgodnie z zaleceniem kanclerza – S.K.] obrócono nas do Infant”⁸⁵. W dalszej części listu, ubolewając nad wiadomością o „wzięciu przez Szweda Rygi” oraz „żałując takiego upadku w Ojczyźnie i straty Miasta przedniego, na którym wiele należy Rzeczypospolitej” swe „wyruszenie” do Infant uzależnili od Radziwiłła, by „raczył im oznajmić, gdzie mają się stawić z chorągwią”. Kończąc, podkomorzy Karp podkreślił: „niosąc zdrowie swe przeciw nieprzyjacielowi, spiesźnie nam postępować, ale drogi bardzo złe”⁸⁵.

⁸¹ Prawdopodobnie są to Wilejki pow. szawelski, gm. Skieme; zob. SGKP, t. 3, Warszawa 1882, s. 466. Zapewne są one tożsame z Wilejkaitami.

⁸² VUB, f. 8–3904, k. 1.

⁸³ Najmłodszy i najukochańszy Piotr miał wówczas ok. 17 lat i choć teoretycznie był już w odpowiednim wieku (16–17 lat), by rozpocząć służbę w chorągwi, to w grę wchodzi tu raczej dwaj starsi: Stanisław Kazimierz lub Stefan. Tym bardziej że przed 1654 r. w osobistych rzeczach Stanisława Kazimierza Karpią odnotowano ryszczunek husarski.

⁸⁴ AGAD, AR, dz. V, 6468, k. 1–2.

⁸⁵ AGAD, AR, dz. II, 787, k. 1.

W rejestrze zebranej szlachty wołkowyskiej „przeciw Książęciu Sudermańskiemu” figurował na drugim miejscu po marszałku Janie Jundzille. Warto też wspomnieć, że Karp stawiał wówczas ośmiu zbrojnych jeźdźców, w tym dwóch z Nowosiółek, czterech z „innych swych i żony majątności” (Dublany Raducicze; Kurtowiany, Rykijów), a „s chęci i miłości ku ojczyźnie” wystawił dodatkowych dwóch⁸⁶.

Mocno wysłużony Rzeczypospolitej podkomorzy wołkowyski i starosta nowodworski Mikołaj Karp zmarł pod koniec 1621 r.⁸⁷ Pochowano go w klasztorze w Cytowianach, „w sklepie” pod ołtarzem św. Franciszka⁸⁸. A wiadomość, że Karp „zginął mężnie w pierwszej bitwie pod Chocimiem w randze obersterlejtanta, służbę swoją odbywając pod Denhoffami”⁸⁹ dotyczy jednak jego brata Dymitra⁹⁰.

Mikołaj Karp spędził żywot bardzo aktywnie. Staranne wychowanie i wykształcenie przy odpowiednich cechach charakteru zapewniły mu dobre przygotowanie do pełnienia urzędów (podkomorzy wołkowyski 1599–1621) i funkcji publicznych (czterokrotny deputat do Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego – 1596, 1607, 1611 i 1616 r.). W awansach pomocna okazała się wcześniejsza (lata 80. XVI w.) konwersja rodziny na katolicyzm, poparcie monarchów oraz protekcja wpływowych rodzin. Wynikała ona zarówno z koligacji, jak i powiązań towarzysko-politycznych. Powodzeniu sprzyjało także nastawienie regalistyczne Karpia i zasługi militarne (uczestnik kampanii pod Pskowem 1581–1582, ponoć wojny ze Szwecją – 1621 r.). Nie tylko utrzymał ojcowiznę (Nowosiółki pow. wołkowyski, Dublany Raducicze pow. grodzieński i od 1591 r. starostwo nowodworskie pod Ostryną pow. lidzki), ale wydatnie powiększył stan posiadania o posażne dobra żmudzkie (włość kurtowiańsko-rykijowska – 1592 r.), w których też osiadł. Jednak pochodzenie spoza Żmudzi i stosunkowo krótki okres życia na niej (1592–1621) spowodował, że proces jego integracji z otoczeniem żmudzkim w pełni się nie zrealizował. Natomiast sprawnie dokonał się już w przypadku descendentów.

⁸⁶ *Rejestry popisowe pospolitego ruszenia szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1621r.*, oprac. A. Rachuba, Warszawa 2015, s. 115.

⁸⁷ A. Boniecki, *op. cit.*, t. 9, Warszawa 1906, s. 280.

⁸⁸ LVIA, f. 1135, op. 6, nr 59, k. 11, 207. 10 II 1622 r. były tam „chorągwie pogrzebowe” Karpia i nieznanego nam z imienia Szemeta (Szemiotha). W tym samym grobie pochowano również Hieronima Odachowskiego (5 X 1624) i Jana Szemeta (1625), ojca Wacława. Koszt pochówku Jana Szemeta wynosił 100 zł. 13 VII 1643 r. złożono tam również Wacława Szemeta, zięcia Mikołaja Karpia. Na jego pogrzeb wydatkowano 50 zł.

⁸⁹ Oddział piechoty niemieckiej *oberstera* Gerharda Denhoffa (von Dönhoff) liczył 230 żołnierzy, a jego brata Ernesta Magnusa – 100. Bitwę stoczono między 2 IX i 9 X 1621 r.

⁹⁰ Ignacy Olszowski, *Świętego Filipa Neriusza Niektóre Akty Strzeliste bez Litery R od Łukasza Ignacego z Olszowy Olszowskiego Scholas: Kijowskiego, Proboszcza Białokamienieckiego, Elegiami Dziesięć krótkimi bez teyże Litery, od tegoż Ogłoszone*, b.m. i d.w.

Kościół klasztorny w Cytowianach, miejsce pochówku podkomorzego wołkowyskiego Mikołaja Karpią, ciwuna szawdowskiego Stefana Kazimierza Karpią oraz Franciszka i Krystyny Karpiów; fot. S. Karp

Dysponował znacznym majątkiem i bez uszczerbku pozostawił go potomnym. Dzięki temu ugruntował pozycję społeczną rodziny. Niestety już 8 lutego 1622 r. wdowa straciła Nowy Dwór w powiecie lidzkim⁹¹. Starostwo to było w rękach rodziny ponad 54 lata. O ten łakomy kąsek – świadom jego wartości – przy pierwszej sposobności wystarał się Krzysztof Naruszewicz, podskarbi ziemski litewski. Zgodnie z listem królewskim datowanym 10 tm. w Warszawie Karpio- wie zostali przymusowo wykupieni⁹². Następnie 25 lipca 1623 r. podkomorzyna zawarła ugodę z Krzysztofem Strzałkowskim, plebanem kurtowiańskim. Sprawa dotyczyła zniszczenia przez jej poddanych kopca granicznego przy kościele kurtowiańskim od strony cmentarza i zagarnięcia łąki Szyła. W ramach porozumienia

⁹¹ LVIA, f. 389, op. 1, nr 93, k. 502v.

⁹² *Ibidem*, nr 297, cz. 8, k. 389v.

dziedziczka przekazała księdzu działkę po drugiej stronie kościoła, przy drodze do Szawkian⁹³. Widzimy, że po śmierci męża Katarzyna przejęła cały ciężar obowiązków gospodarczych na siebie. Była osobą przedsiębiorczą i jeszcze wtedy mocną ręką trzymała wszystkie dobra rodzinne. Ich podział między synami rozpoczęła dopiero 1625 r.⁹⁴ 3 czerwca tr. w Rosieniach scedowała wołkowyskie Nowosiółki⁹⁵ najstarszemu Stanisławowi Kazimierzowi z obowiązkiem spłaty braci⁹⁶, natomiast Stefanowi i Piotrowi we wspólne władanie darowała Dublany Raducicze w powiecie grodzieńskim. Naturalnie w zapisie przypominała o kwocie 2 tys. zł i ruchomościach, jakie przysługiwały jej po mężu w Nowosiółkach. Zatrzymała też prawo dożywocia na Dublanach Raduciczach⁹⁷. Szczęśliwie z tego okresu (1 listopada 1623 r.)⁹⁸ zachowały się inwentarze obu majątków (Nowosiółki⁹⁹,

⁹³ LVIA, SA 19649, 16v–17; LVIA, SA 14643, 528 (& 282). W żmudzkim ziemskim sądzie aktykowano 30 I 1624 r.

⁹⁴ Trochę to dziwi, bowiem najstarszy ożenił się w 1623 r. i zapewne już wtedy potrzebował dla swej rodziny stałego oparcia finansowego.

⁹⁵ W skład majątku weszła także wieś Olchowa ze stawem i młynem nad brzegiem Rosi oraz 2/3 części tamtejszego lasu. W styczniu 1633 r. w Nowosiółkach pozostała 1/3 boru Stanisław Kazimierz przekazał braciom, ponieważ ich grunty w Dublanach Raduciczach „swą szczupłością nie są porównywalne” do obszaru Nowosiółek. Umowę podpisali pod zaręką 2000 kop groszy; zob. AGAD, Archiwum Roskie, sygn. 779, k. 166. Wiemy, że Stanisław Kazimierz Karp odsprzedał ten majątek Janowi i Barbarze z Żardeckich Górskim. Ponieważ Górski zmarł 13 IV 1637 r. (poniedziałek Wielkanocny) to 16 tm. w dobra intromitował wdowę Piotr Siemaszko, woźny grodzieński; zob. *ibidem*, k. 220.

⁹⁶ Porozumienie braterskie z 26 I 1633 r. pieczętowali: Jan Rakowski podskarbi nadworny, Jarosz Dudziński podstoli mozyrski i Maciej Jaskołd; zob. *ibidem*, k. 163–164.

⁹⁷ Świadcowali: Erazm Skołodwił oraz Stanisław Kiewnarski. W nieznanym nam czasie Karpiowa potwierdziła go w sądzie ziemskim żmudzkim; zob. *ibidem*, k. 159–162, 165–167.

⁹⁸ Aktykowano 15 tm.; zob. *ibidem*, k. 144–153.

⁹⁹ Inwentarz nowosielski wymienia: „Dom wielki”, w którym znajdowały się: izba stołowa z sześcioma oknami, stołów cztery, piec polewany pstry, izba z dwoma oknami, komnata, izba z jednym oknem, ganek, sala z czterema oknami, izby i sień były obite tarcicami, a we wszystkich izbach znajdowały się kominki murowane, dom był pokryty dranicami i posiadał dwa kominy; drugi dom również dranicami kryty; dom trzeci „wysoki” dranicami kryty, w izbie cztery, a w komnacie trzy okna, piece polewane; świerń z gankiem, drzwi dębowe, w środku muszkiety staroświeckie wielkie, kilka sztuk rusznic krótkich staroświeckich kością sadzonych; drugi świerń posadowiony na murowanej piwnicy, stajnia, kuchnia z trzema wrotami, komorą i gankiem dranicami kryta; „Dworzec”, dom urzędniczy, piekarnia i stajnia dranicami kryte, dwa świronki, browar pobity dranicami, w gumnie dwie stodoły, obora, odryna. Z inwentarza żywego będącego w gospodarstwie należy wymienić 31 krów, 30 cieląt tegorocznych, 8 cieląt starszych, 2 buhaje, 33 „cielubki”, 4 młode woły oraz 1 starego. Funkcjonował też młyn z dwoma kołami na rzece Rosi i karczma. Była też „wicina”, którą spławiano zboże, a w „wielkim borze drewno na budowanie godne wszelakie”, ponadto drewna opałowego i budowlanego dostarczał zagajnik olchowo-brzozowy. Do folwarku należało 10 rodzin chłopskich gospodarujących każda na 1 włóce, 22 rodziny osiadłe każda na ½ włóki; we wsi Olchowa znajdował się staw i „pasznica” a zamieszkiwały tam 2 rodziny „siedzące” na 1 włóce i 3 rodziny – każda na ½ włóki; w drugiej wsi „pode dworem” (prawdopodobnie są to Kuchcice *alias* Kuchanów, które później trafiły do Rosi) 1 rodzina na 2 włókach i 2 rodziny na 1 oraz 2 rodziny każda na 1/3 części włóki; zob. *ibidem*, k. 151.

Dublany Raducicze¹⁰⁰). Choć były to mniejsze majątności, to i tak dają nam dobry wgląd na zasobność tej rodziny.

Na dostatek materialny podkomorzych Karpiów wskazuje też fundacja zboru kalwińskiego w Krasnogaliszkach pod Szawłami. Katarzyna rozpoczęła realizację tego zamysłu od skupienia odpowiedniej ilości gruntów. 1 kwietnia 1629 r. kupiła część gospodarstwa z zabudowaniami w Krasnogaliszkach Porawdziach od Jana Serpskiego¹⁰¹ oraz grunty Samuela i Gedeona Kasperowiczów Janowiczów Gojskich, synów kaznodziei szawkiańskiego¹⁰². Następnie 23 czerwca 1629 r. pozyskała kolejną część Porawdzia oraz areal zwany Wietkiszki *alias* Pobijatyszki Witkiszki¹⁰³. Do finalnego zakupu w Krasnogaliszkach doprowadziła 19 lutego 1633 r. w Kurtowianach, nabywając dalszy fragment tej majątności od ziemian żmudzkich Gedeona Kasperowicza Janowicza i Krystyny z Olendzkich Gojskich. Wartość transakcji wyniosła 1000 kop gr litewskich i dotyczyła własności trzeciego brata, księdza Fineasa. Przy okazji Gedeon Gojski potwierdził także wszystkie wcześniejsze sprzedaże, a w tym od nieżyjącego już brata Samuela¹⁰⁴.

Natomiast 24 sierpnia 1630 r. Katarzyna Karpiowa podtrzymała mężowską decyzję o wyłączeniu z sukcesji żmudzkiej pierwotnego Stanisława Kazimierza. Zgodnie z ich wolą Rykijów miał przypaść najmłodszemu Piotrowi. To wskazuje

¹⁰⁰ Dublany: we dworze izba z komorą z czterema oknami oraz izba z komorą dwuokieną, piece polewane; domek mający trzy okna, świron, świronek, piekarnia, browar i piwnica dranicami kryte, stajnia kryta słomą, a także stodoła z odryną (budynek do przechowywania siana). W skład inwentarza zwierzęcego wchodziło: 12 krów, 1 „stajniak”, 34 jałówki, 30 świń, 6 wołów, 8 cieląt i 40 owiec. Z kolei wśród wyposażenia kuchni znajdowało się 12 talerzy, 5 półmisek, różne naczynia cynowe i miedziane, 3 misy wielkie, konew cynowa, 3 lichtarze mosiężne. Majątkiem zawiadywał niejaki Wojtkowski a piwowarem był Tomasz Kozioł. Ogółem przypadało tam 8 włók ziemi na 7 rodzin pańszczyźnianych. Do majątności należał gaj grabowy z „wielkimi drzewami”; zob. *ibidem*, k. 153. Karpiowie nabyli Olchową w 1546 r. od bojara Krzywonośa. Otrzymali na to zgodę Zygmunta Augusta. Następny list sprzedażny od Krzywonośów dla Karpiów datowano 9 IX 1586 r., a przyznany został 12 tm. Najbliższymi sąsiadami były rodziny Dziewoczków i Komoniaków. Dział lasu między braćmi nastąpił 15–22 II 1633 r. Natomiast 13 I 1635 r. w Nowosiólkach Stefan i Piotr Karpiowie sprzedali Janowi i Barbarze z Żardeckich Górskim swą część za 8 tys. zł; zob. *ibidem*, k. 172, 178–179. Dokument pieczętowali: Jerzy Miniewski, Józef Oszmianiec i Piotr Adamowicz, woźny wołkowyski; zob. *ibidem*, k. 180–181. Górskich intromitowano w dobra 15 I 1635 r., następnie 14 II 1652 r. majątek nabył Jerzy Karol Hlebowicz, wojewoda smoleński.

¹⁰¹ LNB, Lietuvos Evangelikų Reformatų Sinodas. XI: Lietuvos ir Baltarusijos evangelikų reformatų vietovės. 25: Krasnagališkė 733, [Žemaičių žemės teismo vaznio reliacija], k. 1–1v. Pieczętarzami Serpskich byli: Paweł Krzywkowski, Matys Berdowski i Jakub Dramiński. Intromisja Karpiowej odbyła się 16 IV 1629 r.

¹⁰² *Ibidem*, k. 1–4v. Wypisy wydano 2 i 23 VI 1629 r.

¹⁰³ *Ibidem*, Krasnagališkė 735, k. 1–2v, k. 3–4v. Świadcowali: Wacław Szemet, Rafał Gorski i Stanisław Kiewnarski. Z dokumentu czerpiemy informację, że czwarty z braci Gojskich Daniel już wtedy nie żył.

¹⁰⁴ Ponownie przyznał 6 VI 1633 r. przed Piotrem Szuksztą ciwunem ejragolskim, sędzią ziemskim żmudzkiem i Chryzostomem Wołodkiewiczem, podsędkiem żmudzkiem.

na rodzinne konflikty, na nieznanym tle¹⁰⁵. Z kolei 3 września 1632 r. Karpiowa przez plenipotentę Stanisława Kiewnarskiego pozwała do żmudzkiego sądu kapiturowego Jana Mikołajewicza Wiesztorta i Annę Dawidówną Styrnel. Punktem zapalnym było zawłaszczenie części gruntów w Poszawszu (Antoniszki, Anbro-sajcie, Juodsubiniszki)¹⁰⁶. Następnie 25 października 1633 r. w związku z zamąż-pójściem córki Doroty Katarzyna Karpiowa zapisała jej 400 kop gr na Kurtowianach¹⁰⁷. Wcześniej (17 października) panna młoda wraz z mężem Stefanem Dowmont Siesickim zrzekli się praw do majątku rodzicielskiego¹⁰⁸. 26 maja 1635 r. w Kurtowianach podkomorzyna zrezygnowała z dożywocia, pozostawiając sobie jedynie dawną mężowską darowiznę o wartości 800 kop gr¹⁰⁹. Jeszcze 23 października 1636 r. otrzymała od Franciszka i Heleny z Kamińskich Benkowskich „ugodliwy zapis” na folwark Meszkawki¹¹⁰. Czego mógł on dotyczyć – dokładnie nie wiadomo. Nie wiemy też zbyt wiele o oświadczeniu skierowanym do Karpio-wej 12 lipca 1639 r. przez Krzysztofa Matwiejewicza i Dawida Sebastianowicza Mingeylewiczów, sprawców nielegalnego wyrębu lasu kurtowiańskiego w rewirze Uszile Trupiliszki¹¹¹. Oprócz tego wiadomość zaskakuje, ponieważ z innych źródeł wynika, że adresatka już wtedy nie żyła.

W maju 1639 r. Katarzyna ze Skaszewskich Mikołajowa Karpiowa (ok. 1572–1639), podkomorzyna wołkowyska spisała testament. Zgodnie z ostatnią wolą – będąc gorliwą kalwiną – miała spocząć „sposobem ewangelickim chrześcijańskim bez kosztu i nakładu” w ufundowanym przez siebie zborze w Krasnogaliszkach. Synom Stefanowi i Piotrowi pozostawiła do równego podziału dobra Kurtowiany i Rykijów¹¹². Przy okazji zaleciła, aby zrezygnowali z dochodzenia rekompensaty za gospodarstwo krasnogaliskie¹¹³ i w żadnej mierze nie naruszyli jej woli¹¹⁴.

¹⁰⁵ Przysługującą mu 1/3 żmudzkiej spuścizny rodzicielskiej odzyskał dopiero 10 III 1647 r.; zob.: LVIA, SA 99, k. 757; A. Meysztowicz, *op. cit.*, s. 24; S. Karp, *Pogrom dworu szlacheckiego w połowie XVII w. na przykładzie Dunajczyc w Województwie Nowogródzkim: przyczynek do dziejów siedemnastowiecznych rebelii chłopskich na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, „Przegląd Wschodni” 12, 2014, nr 4(48), s. 814–815.

¹⁰⁶ LVIA, SA 19649, k. 120; LVIA, SA 14648, k. 142–143.

¹⁰⁷ LVIA, SA 19649, k. 156v; LVIA, SA 14650, k. 157–158. Aktykacja 29 tm.

¹⁰⁸ LVIA, SA 14650, k. 159. Zrzeczenie aktykowano 29 tm.

¹⁰⁹ Pieczętarzami byli zięciowie: Wacław Szemet, Stefan Dowmont Siesicki i Andrzej Przystanowski; zob. AGAD, Archiwum Roskie, 779, k. 193.

¹¹⁰ LVIA, SA 19649, k. 198v; LVIA, SA 14652, k. 312–312v. SGKP nie odnotowuje tej miejscowości.

¹¹¹ LVIA, SA 19649, k. 282v; LVIA, SA 14657, k. 79–80v. Aktykacja 28 I 1640 r.

¹¹² Działu dokonali 10 XII 1643 r.

¹¹³ SGKP (t. 15, cz. 2, Warszawa 1902, s. 159) wymienia wieś Krasnogaliszki Czeproczyzki, pow. szawelski gm. Podubiś. Informuje także, że był tam drewniany zbór kalwiński niewiadomej fundacji (!) z 1634 r., spalony przez katolików w 1696 r. W 1699 r. Jakub Gruzewski rozpoczął budowę nowej świątyni, ale dzieła nie dokończył.

¹¹⁴ Piotr Karp po uregulowaniu z braćmi spraw majątkowych potwierdził nadanie matki na zbór oraz dodatkowo przekazał chłopu Bartosza Golonowskiego ze wsi Rymucie i grunt „Narmone”

Co więcej, prosiła, by wspierali fundację i „drzewa z lasu kurtowiańskiego brać nie bronili”. Tamtejszy folwark wraz z wioską Rymuncie i dwoma rodzinami poddanych ojczystych, tj. Mikołaja Narmoncia i Bartosza Golonowskiego, przypadł mieszkającemu tam „słudze bożemu”. Opiekunami zboru wyznaczyła Zygmunta Kamińskiego Żygmuntownicza, zięcia Andrzeja Przystanowskiego, Chryzostoma i Rafała Gorskich oraz Stanisława Kiewnarskiego. Żywota dokonała w wieku ok. 67 lat, tuż przed 6 czerwca tr.¹¹⁵ Jej silne przywiązanie do kalwinizmu wykłużyło pochówek obok męża, z którym przeżyła 29 lat.

Małżeństwo Karpiów, podkomorzych wołkowyskich, dochowało się siedmiorga dzieci, w tym trzech synów: Stanisława Kazimierza, sekretarza JKM¹¹⁶, żonatego z Dorotą Wysocką *primo voto* Szymonową Żukową, sędzicową połocką, Stefana ożenionego z Magdaleną von der Recke i Piotra, wojskiego wołkowyskiego, który pojął Mariannę z Gołkowskich h. Strzemię, oraz cztery córki: Jadwigę za Mikołajem Limontem h. wł., wojskim lidzkim¹¹⁷, Katarzynę¹¹⁸ za kalwinistą Wacławem Janowiczem Szemetem (Szemiothem)¹¹⁹ h. Łabędź, Dorotę za

---

w Podubisiu z poddanym Andrzejem Miłaszajciem. Powyższy dokument 31 VII 1642 r. w Wilnie pieczętowali: szwagier Andrzej Przystanowski, miecznik żmudzki i nieznany nam z imienia Torwid; zob. LNB, Lietuvos Evangelikų Reformatų Sinodas XI, Lietuvos ir Baltarusijos evangelikų reformatų vietovės 25, Krasnagališkė 739, k. 14–14v.

¹¹⁵ Taką datę nosi wyciąg testamentu ze żmudzkich ksiąg sądowych. Natomiast 4 II 1640 r. Stanisław Kiewnarski przedłożył wypis grodzki żmudzki z testamentu przed Jerzym Grużewskim, sędzią ziemskim żmudzkiem.

¹¹⁶ Tytuł najpewniej nie odzwierciedla strony praktycznej, bo nic nam nie wiadomo, by kiedykolwiek sekretarzował on na dworze królewskim.

¹¹⁷ Po mężu M. Limoncie, wojskim lidzkim, nominowanym na ten urząd 10 IV 1625 r., dziedziczka majątku Iszczolna, pow. lidzki. 17 VII 1645 r., w związku z absencją na procesie z powództwa Wojciecha i Anny Koziczówny Czarnowskich o dług w kwocie 2730 kop groszy skazana na banicję; zob. LVIA, f. 389, op. 1, nr 327, k. 18v–19v. Z kolei 14 V 1647 r. wygrała proces z Mikołajem Kazimierzem i Jerzym Limontami; zob. *ibidem*, nr 332, k. 47–47v. Ostatnia wzmianka o Mikołaju Limoncie, w pierwszym małżeństwie z Barbarą Czarnowską, pochodzi z 30 XI 1638 r.; zob. *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, współpr. U. Jemialianczuk, A. Macuk, Warszawa 2004, s. 398.

¹¹⁸ Pochowana obok matki w Krasnagaliszkach zgodnie z ostatnią wolą spisaną 24 II 1655 r. w Szyło Podubisiu. Wypis z ksiąg żmudzkich wydano 2 XI 1670 r.

¹¹⁹ Wacław Szemet [Szemioth], syna Jana, starosty botockiego i Marii Magdaleny ks. zbaraskiej, odnotowany już w 1611 r. W 1622 r. wzmiankowany w testamencie brata Stanisława Szemeta. 4 V 1626 r. zapisał synowi Stanisławowi majątność Pisarzewszczyznę i Dyrmowicze. Był ciwnem Wielkich Dyrwian; zob. BN, Materiały genealogiczne dot. rodzin Dowojnów-Krupskich, Szemetów, Wiażewiczów i Woł[i]owiczów, rkps XIX, nr 8332, s. 37v, 60v. 16 I 1628 r. Wacław i Katarzyna z Karpiów Szemetowie sprzedali majątek Mołodeczno nad rzeką Uszą (pow. wilejski) za kwotę 87 825 zł Aleksandrowi Gosiewskiemu, wojewodzie smoleńskiemu. W skład majątności wchodziły folwarki Więżowiec, Mysota *alias* Dyrmowicze, Pisarzewszczyzna i Rajewszczyzna. Transakcja przewidywała możliwość ewikcji na dobrach Werpiany i Graciże

Stefanem Dowmont Siesickim¹²⁰ h. Bawola Głowa i Zofię za kalwinistą Andrzejem Dobrogostowiczem Przystanowskim h. Pomian¹²¹. Dzięki temu podkomorzowie zapoczątkowali starszą tzw. kurlandzką (ewangelicką) linię rodziny (Stefan) oraz drugą litewską (Piotr). Obie były bardzo rozrodzone i wydały wielu przedstawicieli, których potomkowie żyją do dnia dzisiejszego.

Streszczenie

Mikołaj Karp (ok. 1559–1621), najstarszy syn Iwana i Katarzyny Fiodorówny z Wahanowskich Karpiów, starostów nowodworskich, przyszedł na świat w wierze prawosławnej, najpewniej w Nowosiółkach (pow. wołkowyski). Wychowanek dworu królewskiego, student Kolegium Wileńskiego (1579 r.), z dóbr rodzinnych otrzymał Nowosiółki, Dublany Raducicze (pow. grodzieński) i starostwo nowodworskie pod Ostryną (pow. lidzki) (1591 r.). W posagu żony wziął kurtowiańską wraz z Rykijowem na Żmudzi (1592 r.). Regalista, zwolennik arcyksięcia Maksymiliana, Stefana Batorego i Zygmunta III Wazy. Uczestnik kampanii pod Pskowem (1581–1582), być może wojny ze Szwecją (1621 r.). Podkomorzy wołkowyski (1599–1621) i czterokrotny deputat do Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1596, 1607, 1611 i 1616 r.). W latach 80. XVI w. razem z rodziną przeszedł na katolicyzm. Pochowany w klasztorze w Cytowianach. Żona Katarzyna ze Skaszewskich (ok. 1572–1639), córka Stanisława starosty kroskiego i jego drugiej żony, wdowy J. Czechowiczowej, gorliwa kalwinka, ufundowała zbór w Krasnogaliszkach (1629–1633), gdzie została pochowana.

---

w Księstwie Żmudzkim; zob. SGKP, t. 6, Warszawa 1885, s. 647. Z kolei w 1636 r. odstąpili Berżany łącznie z Poszawszem, Szawkianami, Izdagą i Likszelami Wilhelmowi i Marii Elżbiecie ze Szwerynow Korffom. Berżany leżą nad rzeką Wentą (pow. szawelski); zob. SGKP, t. 15, cz. 1, Warszawa 1900, s. 115. Syn Stanisław był ostatnim męskim potomkiem tej gałęzi rodziny Szemiothów.

¹²⁰ W jej imieniu deklarację wypowiedzenia posłuszeństwa Janowi Kazimierzowi i poddaniu się władzy Karola X Gustawa podpisał Piotr Pychocki. Następnie 20 X 1655 r., akt inkorporacyjny Wielkiego Księstwa Litewskiego do Królestwa Szwedzkiego (tzw. ugodę kiejdańską) także jej imieniem sygnował Mikołaj Mi[ce]wicz; zob. *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 2: *Okresy panowania królów elekcyjnych XVI–XVII wiek*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2009, s. 300, 319. Natomiast inne źródło podaje, że uczynił to Hrehory Wądziagolski [Wędziagolski]; zob. *Akta Ugody Kiejdańskiej 1655*, oprac. W. Konopczyński, K. Lepszy, Wilno 1935, s. 35.

¹²¹ W małżeńskim stanie co najmniej od 23 II 1623 r.; zob. LVIA, f. 716, op. 2, nr 16, k. 34, 38. 31 III 1648 r. Zofia z Karpiów Andrzejowa Przystanowska, miecznikowa żmudzka otrzymała konsens królewski na ustąpienie sioła Piłsudy w Księstwie Żmudzkim we włości jaswońskiej na rzecz Stefana Chrzastowskiego, ciwuna berżyniańskiego; zob. LVIA, f. 389, op. 1, nr 121, k. 231–231v. Przystanowskiego odnotowano z funkcją miecznika 11 V 1637 r.; zob. VUB, f. 7–9, nr 14461, k. 95–96v. Natomiast 1 VI 1641 r. wzmiankowany na dworze Bogusława ks. Radziwiłła z tytułem starosty iwańskiego; zob. AGAD, AR, dz. XXIII, k. 124. Następnie 17 VIII 1643 r. w Kiejdanach pełnił funkcję namiestnika u Anny ks. Radziwiłłowej. Ponownie występuje 2 I 1644 r. Zmarł przed 31 III 1648 r., pozostawiając wdowę.

Mikołaj Karp (c. 1559–1621), a Chamberlain of the Vawkavysk County. A Contribution to the Nobility's Migration to Samogitia in the Sixteenth Century Summary

The article's objective is to present the figure of Mikołaj Karp (c. 1559–1621) and his career. He was the eldest son of Iwan Karp and Katarzyna née Fiodorówna from the Wahanowskis, the starosts of Nowy Dwór. He was born in the Orthodox faith, most likely at Nowosiółki in the Vawkavysk (Polish: Wołkowysk) county. He was raised at the royal court and studied at Vilnius University. He inherited the property of Nowosiółki in the Vawkavysk county, the Dublany Raducicze estate in the Grodno county and starost at the Nowy Dwór in the Lida county. As his wife's dowry he took the Kurtowiany and Rykijów estates. He was the regalist and supported Archduke Maximillian, Kings Stephen Bathory, and Sigismund III Vasa. He participated in the Pskov campaign (1581–1582) and probably in the war with Sweden (1621). He was the chamberlain of Vawkavysk county (1599–1621) and the four-times judge at the General Court of the Grand Duchy of Lithuania (1596, 1607, 1611, 1616). In the 1580s, together with his family, he converted to Catholicism. He died shortly before 31 December 1621 and was buried in the church at Cytowiany. He belonged to the first generation of his family in Samogitia. His wife Katarzyna née Skaszewska (c. 1572–1639), a daughter of Stanisław, the starost of Kražiai (Samogitian: Kražė, Polish: Kroże), was a zealous Calvinist and founded a church at Krasnogaliszki (1629–1633), where she was buried.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD), Archiwum Warszawskie Radziwiłłów (AR), dz. II, nr 201, nr 787; dz. V, 6468; XXIII; Archiwum Roskie, dokumenty prawno-majątkowe, sygn. 779.
- Biblioteka Narodowa w Warszawie (BN), Materiały genealogiczne dot. rodzin Dowojnów-Krupskich, Szemetów, Wiażewiczów i Woł[ł]owiczów, rkps XIX, nr 8332.
- Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (BPAU i PAN), nr 5828.
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Vilnius (LVIA), SA 99; 14643, 528 (& 282); 14648, 19649, 14650, 14652, 14657; f. 389, op. 1, nr 86; nr 93; nr 121, nr 297, cz. 8; nr 327, nr 332; f. 391, z. 8, nr 2570; f. 716, op. 2, nr 16; f. 1135, op. 6, nr 59.
- Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*, Vilnius (LNB), Lietuvos Evangelikų Reformatų Sinodas. XI: Lietuvos ir Baltarusijos evangelikų reformatų vietovės, 25 [Žemaičių žemės teismo vaznio reliacija]; Krasnagališkė 733, 735, 738, 739.
- Vilniaus universiteto biblioteka (VUB), f. 7, 1605, 7/14581; 52/14626, nr 121, 122, 123; f. 7–9, nr 14461; f. 8–1527, f. 8–1530, f. 8–1926, f. 8–3904.
- Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, Мінск (NGAB), f. 1708, op. 1, nr 10; f. 1755, op. 1, nr 11.
- Российский государственный архив древних актов, Москва (RGADA), f. 389, op. 1, nr 77.

Źródła drukowane

Akta zjazdów Wielkiego Księstwa Litewskiego, t. 1: *Okresy bezkrólewí*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006; t. 2: *Okresy panowania królów elekcyjnych XVI–XVII wiek*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2009.

Akta Ugody Kiejdańskiej 1655, oprac. W. Konopczyński, K. Lepszy, Wilno 1935.

Feigelmanas N., *Lietuvos inkunabulai*, Vilnius 1975.

Ignacy Olszowski, *Świętego Filipa Neriusza Niektóre Akty Strzeliste bez Litery R od Łukasza Ignacego z Olszowy Olszowskiego Scholas: Kijowskiego, Proboszcza Białokamienieckiego, Elegiami Dziesięć krótkimi bez teyże Litery, od tegoż Ogłoszone*, b.m. i d.w.

Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sprendimai 1583–1655, wyd. V. Raudeliūnas, A. Baliulis, Vilnius 1988 (*Lietuvos Teisės Paminklai*, t. 3).

Lithuanorum in religiosissimum regem Stephanum affectionem declara, Mikołaj Karp: *Gratulationes sereniss. ac potentiss. principi, Stephano I. Dei gratia, regi Poloniae, magno duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, nec non principi Transsylvaniae, etc. decretae*, in *fortunatissimu S. R. M. suae Vilnam advetum scriptae, anno Dom. 1579. a studiosis Coll. Viln. Soc. Jesu. Vilnae, anno a Chr. nato 1579. typis illustr. Dom. D. Nicolai Christ. Radivili, ducis in... etc. Joannes Słęcki excudebat*.

Rejestry popisowe pospolitego ruszenia szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1621 r., oprac. A. Rachuba, Warszawa 2015.

Акты издаваемые Виленскою Археографическою Коммиссиею для разбора древних актов, t. 20, Вильна 1893; t. 33, Вильна 1908 / *Akty izdavaemye Vilenskojū Arkheograficheskojū Kommissiejū dliā razbora drevnikh aktov*, t. 20, Vil'na 1893, t. 33, Vil'na 1908.

Опись документов Виленского центрального архива древних актовых книг: Вып. 1. Акты Россиенского земского суда: За 1592–1595 годы, t. 3, Вильна 1904; *Акты Россиенского земского суда: За 1595–1598 годы, №№ 14601–14610*, t. 4, Вильна 1905; *Акты Россиенского земского суда: За 1598–1600 годы, №№ 14611–14616*, t. 5, Вильна 1907 / *Opis' dokumentov Vilenskogo tsentral'nogo arkhiva drevnikh aktovykh knig: Vyp. 1. Akty Rossienskogo zemskogo suda: Za 1592–1595 gody*, t. 3, Vil'na 1904; *Akty Rossienskogo zemskogo suda: Za 1595–1598 gody, nr 14601–14610*, t. 4, Vil'na 1905; *Akty Rossienskogo zemskogo suda: Za 1598–1600 gody, nr 14611–14616*, t. 5, Vil'na 1907.

Opracowania

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. 3, Warszawa 1900; t. 7, Warszawa 1904; t. 9, Warszawa 1906; t. 10, Warszawa 1907.

Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696). Spisy, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Warszawa 2007.

Drungilas J., *Adaptacja i integracja pierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (druga połowa XVI – początek XVII wieku)*, „Europa Orientalis. Studia z Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich” 1, 2009, s. 264–265.

Estreicher K., *Bibliografia Polska XV–XVIII w.*, t. 12, Kraków 1891.

Jabłonowski A., *Stosunki rodzinne na Wołyniu na przełomie XVI-go i XVII-go wieku*, „Przegląd Historyczny” 12, 1911, nr 3, s. 330–333.

Kalinowski E., *Starosta tykociński Łukasz Górnicki (1571–1603) wobec szlachty ziemi bielskiej. Konflikt w łonie elity w staropolskiej mikrospołeczności*, w: *Spółeczeństwo staropolskie*, t. 5, red. I. Dacka-Górzynska, A. Karpiński, Warszawa 2018, s. 127–156.

- Karp S., *Dymitr Karp (ok. 1560–1621), podwojewodzi wileński. Nota biograficzna*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 4(282), 2013, s. 757–771.
- Karp S., *Iwan Karp (ok. 1535–1591), starosta nowodworski i jego rodzina. Z dziejów szlachty pogranicza polsko-litewskiego w XVI w.*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 3(289), 2015, s. 479–503.
- Karp S., *Józef Karp (ok. 1567–1637), marszałek wólkowski – rys biograficzny*, „Studia Podlaskie” 24, 2016, s. 7–40.
- Karp S., *Karpiowie z Rekijowa na Żmudzi w XX wieku. Przyczynek do dziejów ziemiaństwa polskiego na Litwie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1(303), 2019, s. 77–93.
- Karp S., *Los szesnastowiecznego egzulanta briańskiego na przykładzie Karpia Jesypowicza (ur. ok. 1480 – zm. przed 10 X 1547)*, „Studia Podlaskie” 23, 2015, s. 7–30.
- Karp S., *Pogrom dworu szlacheckiego w połowie XVII w. na przykładzie Dunajczyc w Województwie Nowogródzkim: przyczynek do dziejów siedemnastowiecznych rebelii chłopskich na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, „Przegląd Wschodni” 12, 2014, nr 4(48), s. 811–823.
- Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju: na podstawie aktów kapitulnych i dokumentów historycznych*, t. 2, oprac. J. Kurczewski, Wilno 1910.
- Lulewicz H., *Sapieha Mikołaj (zm. 1611)*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 120–122.
- Meysztowicz A., *Karpiowie herbu własnego*, Wilno 1906.
- Ptaszycki S., *Dzieje rodów litewskich*, Warszawa 1888.
- Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne i majątkowe*, t. 1, Petersburg 1890.
- Skurdauskienė J., *Kształtowanie się posiadłości ewangelickich przybyszów (fundatorów kościoła) na Żmudzi w drugiej połowie XVI i na początku XVII wieku*, w: *Studia nad reformacją*, red. E. Bagińska, P. Guzowski, M. Liedke, Białystok, 2010, s. 75–98.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. 3, Warszawa 1882; t. 6, Warszawa 1885; t. 7, Warszawa 1886; t. 15, cz. 1, Warszawa 1900; t. 15, cz. 2, Warszawa 1902.
- Uruski S., Kosiński A.A., Włodarski A., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 6, Warszawa 1909; t. 14, Warszawa 1917.
- Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, współpr. U. Jemialianczuk, A. Macuk, Warszawa 2004.
- Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, Warszawa 2003.
- Wolf J., *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa 1895.
- Любавский М., *Литовско-русский сейм*, Москва 1900 / Liubavskii M., *Litovsko-russkii seim*, Moskva 1900.

Sławomir Karp – mgr ekonomii, heraldyk, niezwiązany z żadnym ośrodkiem naukowym. Zainteresowania badawcze: genealogia i heraldyka kresowych rodzin szlacheckich Rzeczypospolitej Obojga Narodów. E-mail: skarp63@hotmail.com